

Suriyeli Mülteci Kadınların Göç Deneyimleri: Zorunlu Göç, Gündelik Yaşam ve Uyum Üzerine Nitel Bir Çalışma*

*Experiences of Syrian Refugee Women in Turkey:
A Qualitative Study on Forced Migration, Daily
Lives and Adaptation*

*Sevcan Öztoraman-Adıgüzel***

*Bahar Tanyaş****

Öz

Bu araştırma, Türkiye’de yaşayan çocuk sahibi Suriyeli mülteci kadınların zorunlu göç deneyimlerini araştırmakta ve göçün olası olumlu ve olumsuz etkilerini incelemektedir. Araştırma nitel bir çalışmadır; 25-48 yaş aralığında olan 12 Suriyeli mülteci kadınla yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Tüm kadınlar evli ve çocuk sahibidir. Çocuklardan en az bir tanesi 12 yaşın altındadır. Görüşme metinleri Tematik Analiz (TA) yöntemiyle analiz edilmiş ve üç ana tema tespit edilmiştir; bu temalar, savaş nedeniyle göç etme zorunluluğu, günlük yaşamın zorlukları ve uyumdur. Mülteci kadınlar, göç öncesi ve Türkiye’ye geçiş evrelerinde şiddet, saldırı, bombalama ve sevdiklerinin kaybı gibi travmatik ve yaşamı tehdit edici deneyimleri, göç sonrası yeniden yerleşim döneminde ise ayrımcılık, dil bariyeri, yoksulluk ve duygusal zorlukları dile getirmişlerdir. Göç sonrası ve Türkiye’ye uyum sürecinde, kadınlar

* Bu çalışma, Sevcan Öztoraman-Adıgüzel’in Bahçeşehir Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı’nda Dr. Bahar Tanyaş’ın danışmanlığında tamamlamış olduğu tez çalışmasından üretilmiştir.

** Klinik Psikolog, YEŞİLAY Danışmanlık Merkezi (YEDAM), sevcan.oztoraman@yesilay.org.tr

*** Dr. Öğr. Üyesi, Bahçeşehir Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, bahar.tanyas@eas.bau.edu.tr, orcid.org/0000-0002-6171-6737

■ **Başvuru:** 15.05.2020

■ **Kabul:** 10.07.2020

■ **DOI:** 10.21798/kadem.2021266728

This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Cite this article as: Adıgüzel-Öztoraman, S. & Tanyaş, B. (2020). Suriyeli Mülteci Kadınların Göç Deneyimleri: Zorunlu Göç, Gündelik Yaşam ve Uyum Üzerine Nitel Bir Çalışma, *Kadem Kadın Araştırmaları Dergisi*, Vol. 6, No. 2: 173-210.

anne kimliği ve aile içi toplumsal cinsiyet dinamiklerindeki değişimleri güçlendirici kaynaklar olarak görmekte, kadın olarak edindikleri yeni rol ve deneyimlerin ve çocukların varlığının dayanıklılıklarını arttırdığını düşünmektedirler. Tespit edilen temalar, mültecilerle çalışan uzmanlar ve organizasyonlar açısından çıkarımları da değerlendirecek şekilde alan yazını ile karşılaştırmalı olarak tartışılmıştır.

Abstract

This paper investigates the experiences of forced migration amongst Syrian women refugees with children who live in Turkey in order to explore the impact this migration may have on their lives. Semi-structured interviews with 12 Syrian refugee women aged between 25 and 48 were conducted. All participants are married women with children. At least one of these children is under the age of 12. Interviews were analyzed using the method of Thematic Analysis. This analysis revealed three main themes: the war-induced necessity to migrate, challenges of everyday life, and adaptation. Refugee women reported traumatic and life-threatening experiences such as violence, bombing, and loss of loved ones during the pre-migration and transit stages, and they reported difficulties including discrimination, language barriers, poverty, and emotional difficulties with resettlement in the post-migration stage. Participants also underlined motherhood and their maternal identities, as well as changes in gender dynamics in their families in the host country, as sources of resilience and empowerment. These findings and their implications for professionals and organizations working with refugees are discussed.

Extended Abstract

Forced migration has progressively become one of today's major worldwide problems, and the Syrian refugee crisis is the most significant one in the present era. The Syrian civil war began in March of 2011 and resulted in nationwide demands for the resignation of the president, with rebel groups joining together to fight against the government. During this civil war, millions of people have been displaced within Syria and forced to migrate to other countries.

There are millions of Syrian refugees residing around the world with approximately half of the refugee population consisting of women and girls. The asylum-seeking process can be considered an acutely traumatic process for refugees, and the ongoing stress that is caused by continual uncertainty, economic and social distress, and hostile attitudes from the host society can have a significant impact on refugees' mental health. Forced migration creates specific challenges for women,

as they are vulnerable to aggression and tend to occupy a subordinate status in their home country, throughout their journey and when in transit areas. The literature on forced migration tends to disregard the unique aspects of women's experiences of movement, especially the experiences of mothers. Moreover, when attention is shifted to women's experiences, the focus is mainly on traumatic and difficult experiences.

The present study aims to identify the difficulties faced by females during forced migration but also any positive transformations experienced by Syrian refugee women/mothers in Turkey. The two research questions of the study are: 1. What are the difficulties refugee women with young children experienced before and after migration? 2. What are the positive experiences and transformations experienced despite these difficulties? The study also aims to understand the subjectivity of being a migrant woman and the ways in which the role of motherhood shapes the experience of immigration. Findings may provide some indirect but important insights into the experiences of young children- a group that is difficult to reach in social research.

The study is designed as a qualitative research using semi-structured interviews consisting of thirteen open-ended questions. Twelve women between the ages of 25 and 45, who had migrated from Syria to Turkey, participated in the study. They were recruited through a refugee association using purposeful sampling. Interviews started by asking participants how they had decided to immigrate to Turkey, continued with questions about how they dealt with challenges, and ended with questions about their sense of personal growth and their future expectations. The interviews were conducted with the help of an interpreter and tape-recorded; Turkish translations in the records were transcribed verbatim. Thematic Network Analysis (Attride-Stirling, 2001) was employed to analyze the data.

Thematic analysis of the interviews revealed three global themes relating to participants' experiences: migration experiences, challenges of everyday life, and adaptation. Migration experiences included the necessity to migrate as a result of war, choosing Turkey as a host country, and the transition process. All participants in the current study had fled from their country of origin primarily because of safety concerns for themselves and their children, including the escalating levels of civil war, political conflict, and violence towards civilians. They spoke of the scarcity of basic necessities, such as food, water, electricity, and medicine. All the women had made several attempts to migrate, and they had chosen to migrate to Turkey because of its perceived safety, its acceptance of refugees, its geographical proximity, and the fact that it is a Muslim country.

Challenges of everyday life consisted of financial difficulties, language barriers, discrimination, and difficult emotional experiences. Participants reported that their husbands and sons had trouble finding proper jobs, which resulted in difficulties in maintaining basic needs, as many were living in conditions of poverty. All participants reported that their lack of competence in Turkish was problematic because it was an obstacle for them to participate in social, educational, and economic life in Istanbul. In addition, they described their exposure to racist expressions, hostile attitudes, discrimination in the labor market and exclusion by the community. Therefore, they had difficult emotional experiences including post-war/post-migration stress and isolation/loneliness during their resettlement process.

The last main theme, adaptation, included maternal identity as a source of resilience, changes in gender role dynamics, and the decision to stay in Turkey. Following their entry into Turkey, all of the participants described the challenges they had faced and the factors that eased their adaptation process. For example, motherhood and taking care of their children were often seen as a source of resilience. The majority of the participants interviewed reported their new roles as empowering because they seemed to experience more freedom in Turkey, especially in terms of participation in the public sphere. All participants reported being dependent on a man for the vast majority of their lives in Syria; therefore, they emphasized that despite the increase in their responsibilities, the flexibility in their roles contributed to the feeling of empowerment.

Findings underline the needs of refugee women as well as the sources of resilience for them. They provide clues on how this group can be supported by local professionals and organizations. Given the centrality of maternal identity and experience as a source of resilience, support provided for refugee children can be considered beneficial for both the children themselves and their mothers. If mothers felt that their children were safe and healthy and had access to education, they would better engage with their new life. Moreover, findings indicated that language programs, entry into social networks, and encouragement to participate in the public sphere should be supported for these women. They seem to have enjoyed a new life of relatively increased autonomy; therefore, this sense of autonomy should be strengthened by local resources.

Anahtar Kelimeler: Suriyeli mülteci kadınlar, ayrımcılık, zorunlu göç, annelik kimliği, tematik analiz, toplumsal cinsiyet

Keywords: Syrian refugee women, discrimination, forced migration, maternal identities, thematic analysis, gender.

1. Giriş

2011 yılında Suriye’de meydana gelen halk ayaklanmalarına karşı Suriye rejiminin sert tutumu ve akabinde başlayan iç savaş, sivil halkın ülkeyi terk etmesine yol açmıştır. İç savaşın şiddetinin artmasına paralel olarak milyonlarca Suriyeli Türkiye’ye göç etmeye başlamış ve Türkiye tarafından “açık kapı” politikası çerçevesinde “geçici koruma statüsü” ile kabul edilmiştir. Kısa sürede ortaya çıkan yoğun göç dalgası ve yerel toplumda oluşan olumsuz tepkiler, sosyal bilimcilerin konuya ilişkin araştırma ve tespit çalışmalarına hız vermiştir. Araştırmalar, özellikle mültecilerin Türkiye’ye ulaştıktan sonra yaşadıklarına odaklanmaktadır; mevcut bulgular temel ihtiyaçlara erişimdeki zorluklara, işsizlik, dil engelleri, ayrımcılık ve sosyal izolasyon gibi sorunlara işaret etmektedir (Acartürk, 2016: 144; Karaman ve Ricard, 2016: 323; Körükcü, Aydın ve Conwey, 2017: 4).

Bu çalışmada, 12 yaşın altında en az bir çocuk sahibi Suriyeli kadınların deneyimlerine odaklanılmıştır. Çalışma hem yaşanan zorlukları hem de olumlu dönüşümleri ve göçmen kadınları/anneleri güçlendiren faktörleri tespit etmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda iki temel araştırma sorusuna cevap aranmıştır: 1. Küçük çocuk sahibi mülteci kadınların göç öncesi ve sonrasında yaşadıkları zorluklar nelerdir? 2. Bu zorluklara rağmen yaşanan olumlu deneyim ve dönüşümler nelerdir? Çalışma, göçmen kadın olmanın özneliğini ve göç yollarında/sonrasında annelik rolünün nasıl anlamlandırıldığını katılımcıların perspektifinden anlamayı hedeflemiştir. Bulguların, dolaylı ve kısıtlı da olsa, araştırmalarda ulaşılması zor bir grup olan küçük çocukların deneyimleri hakkında da bilgi verebileceği düşünülmüştür. Sonuçlar, Suriyeli kadınların/annelerin ne denli desteğe ihtiyacı olduğunu göstermesi kadar, göçün ve anneliğin dayanıklılığı arttıran faktörler olduğuna işaret etmekte, bu grubun yerel profesyoneller ve organizasyonlar tarafından nasıl desteklenebileceğine dair ipuçları sunmaktadır.

Çatışma, göç ve yerinden olmanın erkekler ve kadınlar üzerindeki etkilerinin farklı olabildiği bilinmektedir (Almedom vd., 2005:

312); örneğin, göç sırasında ve sonrasında kadınlar cinsel taciz, istismar ve sömürüye daha fazla maruz kalmaktadırlar (Freedman, 2016: 21; Human Rights Watch, 2017: 605; MAZLUMDER, 2014: 14). Ancak araştırmacılar uzun bir süre göçmenlerin deneyimlerini toplumsal cinsiyet olgusundan bağımsız ele almışlardır. Kadın göçmenlerin kiminle göç ettiği, yalnız olup olmadıkları, yanlarında küçük çocuk, hasta ya da yaşlıların bulunup bulunmadığı, (dayanıklılığı düşük bu grupların korunması ve mobil tutulması) kadınların göç deneyimini önemli ölçüde şekillendirmektedir (Buz, 2007: 8). Çocuk sahibi kadınların göç sonrasındaki endişe ve sıkıntıları da farklılık göstermektedir (Pérez-Aronsson, Warner, Sarkadi ve Osman, 2019: 5). Örneğin, çocuklu kadınlar, çocuklarının bakımı, eğitimi ve güvenliği ile ilgili endişeler yaşamaktadırlar. Son olarak uzun dönemli riskler ve dayanıklılık açısından bakıldığında psikolojik sağlık açısından kadınların daha fazla risk altında oldukları, bu riski yaratan faktörler arasında toplumsal cinsiyet rolleri, bu rollerin getirdiği beklentiler ve talepler olduğu görülmektedir (Khat-tab & Myrntinen, 2017: 31). Diğer taraftan, kadınların uzun vadede travma sonrası gelişim ve dönüşüme erkeklere oranla daha açık oldukları da tespit edilmiştir (Vishnevsky, Cann, Calhoun, Tedeschi ve Demakis, 2010: 116).

Bu çalışmada Suriyeli kadınların göç deneyimleri zorunlu göç olarak ele alınmıştır. Zorunlu göç, doğal afet, savaş, insan kaçakçılığı, şiddet, yoksulluk gibi nedenlerle ülkelerini terk etmeye zorlanan insanların göç hareketlerini içermektedir (Castles, 2003: 1). Birleşmiş Milletler, “dini, dili, ırkı, belirli bir sosyal gruba aidiyeti ya da siyasi görüşü nedeniyle zulme uğrama korkusu nedeniyle artık kendi ülkesinde kalamayan ve yine bu nedenlerle ülkesine geri dönemeyen” bireyleri mülteci olarak tanımlamaktadır (United Nations General Assembly, 1951: 3). Ancak Türkiye’nin 1951 Cenevre Konvansiyonu’nda mülteci statüsüne coğrafi sınırlandırma getirmiş olması nedeniyle Türkiye’deki Suriyeli göçmenler yasal olarak mülteci statüsünde değil, geçici koruma rejimi altındadır. Türkiye, Suriyeli göçmenleri 1951 konvansiyonuna göre “mülteci” statüsünde kabul etmese de bu metinde, Suriye’den gelen ve Türkiye’de

güvenlik ve koruma arayışında olan bu kişiler için mülteci ifadesi kullanılacaktır. Mülteci ifadesinin, güvenlik sorunlarına ve göçün zorunluluğuna gönderme yapması açısından uygun bir kavram olduğu düşünülmüştür.

Bir mültecinin göç yolculuğu genellikle göç öncesi, geçiş ve göç sonrası olmak üzere üç döneme ayrılmaktadır (Ager, 1993: 5; Fazal ve Stein, 2002: 366). Fiziksel ve psikolojik travma genellikle göç öncesi dönemde meydana gelmektedir. Ancak mülteciler geçiş sürecinde de tehlikeli ve zorlu yolculuklar yaparak travmatik deneyimlerle karşılaşmaya devam etmekte, bir kısmı bu yolculuk sırasında hayatlarını kaybetmektedirler (Lønning, 2020: 327). Geçiş sırasında mülteciler genellikle bir mülteci kampında kalmaktadırlar. Mülteci kampları “güvenli sığınak” olarak düşünülse de, etnik gruplar arasında çıkan kavgalar, cinsel şiddet ve salgın hastalıklar nedeniyle çoğu zaman tehlikelidir ve kaçılan ülkeden daha yüksek ölüm riskine sahip olabilmektedir (Adams, Gardiner ve Assefi, 2004: 1548). Son aşama olan göç sonrası dönem, mültecilerin sığınma talebiyle bir ev sahibi ülkeye taşındıkları süreci kapsamaktadır. Yeniden yerleşim süreci olarak da adlandırılan göç sonrası dönem, yine çok sayıda zorluğu beraberinde getirmektedir.

2017 yılında yayınlanan bir raporda Türkiye’deki Suriyeli mültecilerin yaklaşık %67’sinin yoksulluk sınırının altında yaşadığı, %18,4’ünün temel ihtiyaçlarını karşılayamadığı ve birçoğunun yeterli temiz suya ulaşımının olmadığı, hijyenik olmayan ve kötü koşullara karşı yetersiz korumaya sahip mekânlarda ikamet ettiği tespit edilmiştir (International Organization for Migration, 2017). Ayrıca kadınların ve kız çocuklarının aile içi şiddet, zorla ve erken evlilikler gibi çeşitli şiddet türlerine maruz kaldıkları da tespit edilmiştir (UNHCR & ASAM, 2017: 8). Türkiye’ye geldikten sonra, birçok mülteci kadının, erkeklerden cinsel içerikli teklifler aldıkları (Healy, 2015: 116), seks işçiliği yapmak zorunda bırakıldıkları da tespit edilmiştir (Ördek, 2017: 29).

Türkiye’deki çocuklu Suriyeli mülteci kadınlar, çocuk bakımı, eğitim ve istihdam hizmetlerine erişememe nedeniyle birçok sorunla

karşılaşmaktadır (European Council on Refugees and Exiles, 2017: 108-150). Ekonomik yetersizliklerin yol açtığı kötü yaşam koşulları çocuklarda astım ve diğer birçok sağlık sorununu arttırdığından çocukların daha fazla risk altında oldukları da görülmektedir (Har-ker, 2006: 8). Ek olarak Suriyeli mülteci kadınların çocukları için sağlık ve eğitim hizmeti almaya çalışırken önemli oranda dil enge-line takıldıkları söylenebilir (Aydın ve Kaya, 2017: 461; Bilecen ve Yurtseven, 2018: 121; Tösten, Toprak ve Kayan, 2017: 1153). Tür-kiye'deki Suriyeli mülteci çocuklar çoğunlukla eğitim masrafları karşılanamadığı ve hane gelirini destekleyecek bir işe girebilmek için okulu bırakmaktadır. Bu bağlamda Suriyeli mülteci aileler için çocuk işçiliği yaygınlaşmaktadır (Bellamy, Haysom, Wake ve Bar-belet 2017: 40; Carlier, 2018: 7). Suriyeli çocuklar Türkiyeli çocuk-lara kıyasla çocuk işçiliğine daha fazla dâhil olmakta, ağırlıklı ola-rak tekstil sektöründe, restoranlarda ve tarımda çalışmaktadırlar (ECRE, 2017: 136).

Türkiye'deki Suriyeli kadınların düşük eğitim seviyesine sahip olması veya okuma yazmalarının olmayışı, sahip oldukları sosyal haklardan haberdar olmamaları, dil engelleri ve barınma problemleri en çok yaşadıkları sorunlardandır (Kaya, 2015: 273). Bunlara ek olarak, yapılan bir araştırmaya göre yalnızlığın, Suri-yeli mülteci kadınlar ve kızlar için büyük bir sorun olduğu ortaya konmuştur (CTDC, 2015: 12). Türkiye'deki birçok mülteci kadın için temel sosyal ağlar diğer Suriyeli mültecilerden oluşmaktadır; evin dışında herhangi bir faaliyette bulunamamaları yeni sosyal ağlar geliştirmeleri önünde engel oluşturmaktadır (Tuzcu ve Ilgaz, 2015: 64). Türkiye'de yapılan bir araştırmaya göre kadınların çoğunluğu sosyal haklarına ve Türk hukukuna dair yeterince bilgiye sahip de-ğildir (Moiz ve Demir, 2016: 47). Ayrıca, kadınların iş gücü pazarla-rına erişimlerinin yetersiz olması ve ev işlerinin büyük bir kısmını üstlenmeleri nedeniyle büyük çoğunluğu herhangi bir işte çalışa-mamaktadır (MAZLUMDER, 2014; AFAD, 2014). Dil bariyerleri de istihdama erişimde büyük bir engel olmaktadır (Şimşek, 2019: 184). Dil engelleri nedeniyle kadınlar ve çocuklar daha çok konfek-siyon gibi bedensel emeğe ihtiyaç duyulan işlere yönelmişlerdir. Bu

tür çalışma ortamlarında mülteci kadınlar genellikle ayrımcılığa ve kötü muameleye maruz kalmakta, Suriyeli erkeklere ve Türklere kıyasla düşük maaş almaktadırlar (ECRE, 2017: 136).

Zorunlu göç, literatürde travmatik bir süreç olarak ele alınmaktadır (Bhugra, 2004: 244-245; Demirbaş ve Bekaroğlu, 2013: 12; Fazel, Wheeler ve Danesh, 2005: 1312). Mültecilerin, anksiyete, depresyon, travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) ve psikoz gibi psikiyatrik bozuklukları geliştirme riskinin sabit popülasyonlara göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu vurgulanmıştır (Bhugra, 2001: 217-219). Türkiye’de yapılan çalışmalar Suriyeli mültecilerde de TSSB ve depresyonun yaygın görüldüğünü tespit etmiştir (Acartürk vd., 2018: 41-43; Alpak vd., 2015: 46-48). Alpak ve arkadaşlarının (2015) çalışmasında kamplarda yaşayan Suriyeli mülteciler arasında TSSB’nin, özellikle iki veya daha fazla travmaya maruz kalanlarda ve aile öyküsünde psikiyatrik sorunları olan kadınlar arasında yaygın olduğu saptanmıştır. Yalnızlık, geride bırakılanlara duyulan özlem, yabancılaşma, aile üyelerini kaybetme, ayrımcılık, barınma koşullarının yetersizliği, sosyal izolasyon, işsizlik, sağlık hizmetlerine sınırlı erişim ve şiddete maruz kalma gibi faktörler mülteci kadınların psikolojik sorunlar yaşamalarına zemin hazırlamaktadır (Bhugra, 2004: 244-245).

Göç sürecinde yaşanan travmatik deneyimlere rağmen göç, mülteci kadınlar için olumlu bir dönüşüm sürecine de yer açabilmektedir. Örneğin, sağlık ve eğitim hizmetlerine erişimin ve iş gücüne katılımın artması, yeni beceriler kazanma, ekonomik özgürlük, geleneksel cinsiyet rollerinin dışında yeni roller üstlenme gibi (Asaf, 2017: 9; Frateschi, 2015: 13). Mülteci kadınlar, sosyal kısıtlamaların azalması, sorumluluklarının ve dış dünyayla ilişkilerinin artması nedeniyle daha özerk ve güçlü hissedebilmektedirler (United Nations Women, 2015a: 194). Bu bağlamda göç, kadınların güçlenmesine, görece daha eşit toplumsal cinsiyet rollerine ve daha özerk bir hayata olanak tanıyabilmektedir.

Zorunlu göç olgusu, son yıllarda travma sonrası büyüme kavramı ile birlikte ele alınmaktadır (Chan, Young ve Sharif, 2016;

Rizkalla ve Segal, 2018; Sleijpen, Haagen, Mooren ve Kleber, 2016). Araştırmalar, bazı travma mağdurlarının travma sonrası stres belirtilerinin yanı sıra yaşamlarında olumlu değişimler deneyimlediklerini göstermektedir (Kılıç, Magruder ve Koryürek, 2015: 115-117; Linley ve Joseph, 2004: 14; Solomon ve Dekel, 2007: 306-308). Literatür travma sonrasında bireylerin bazı olumlu değişiklikler bildirdiklerine işaret etmektedir (Tedeschi ve Calhoun, 2004: 7-8). Göç sonrası olumlu dönüşümü anlamak için literatürdeki bir diğer önemli kavram dayanıklılıktır. Bonanno (2004) dayanıklılığı olumsuz koşullara karşı normal bir denge durumunu koruma kapasitesi olarak tanımlamıştır. Dinî inanç, sosyal destek ve zorluklara olumlu ya da olumsuz tepki gösterebilmenin dayanıklılığı arttıran faktörler arasında olduğu görülmektedir (Schweitzer, Greenslade ve Kagee, 2007: 285-288). Özellikle algılanan sosyal desteğin stres ve savaşın travmatik etkileri üzerinde önemli bir düzenleyici rolü olduğu tespit edilmiştir (Cohen ve Wills, 1985: 311-314; King, King, Fairbank, Keane ve Adams, 1998: 424-429; Taft, Stern, King ve King, 1999: 12-15).

Bu çalışmanın amacı Türkiye'deki Suriyeli mülteci kadınların zorunlu göç deneyimlerini ve bu deneyimlerin olumlu değerlendirilen sonuçlarını incelemektir. Bu doğrultuda, katılımcılarla yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmış ve elde edilen anlatılar tematik analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. Bir sonraki bölümde, çalışmanın yöntemi ele alınacak, devamında tematik örüntüler, temaların kendi içindeki ilişkisi ve görüşmelerden örneklerle birlikte sunulacaktır. Makalenin son bölümünde bulgular, ilgili literatür ışığında tartışılacaktır.

2. Yöntem

2.1.1. Katılımcılar

Çalışmaya, Suriye'den Türkiye'ye göç etmiş 25-48 yaşları arasında evli ve çocuk sahibi 12 kadın katılmıştır. Katılımcılara, Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD-ASAM) aracılığıyla ulaşılmıştır. Araştırmada nitel araştırmalarda yaygın olarak

kullanılan amaçlı örnekleme (purposive sampling) kullanılmıştır. Bu örnekleme yöntemi ile araştırma sorularına cevap verebilmek için uygun özelliklere sahip (bu çalışmada en az bir çocuğu 12 yaşın altında olan kadınlar) katılımcılara ulaşılması hedeflenir (Ritchie, Lewis ve Elam, 2003: 79). Katılımcıların demografik özellikleri Tablo 2.1’de verilmiştir. Metin boyunca kullanılan tüm isimler müsteear isimlerdir.

Tablo 2.1. *Katılımcıların Demografik Özellikleri*

Katılımcı	Yaş	Göç ettiği yıl	Çocuk sayısı	Eğitim/ İş
Maya	44	2013 (6 yıl)	6 çocuk	Lise Ev Hanımı
Nisreen	40	2015 (4 yıl)	3 çocuk	Lise Terzi
Dania	37	2014 (5 yıl)	4 çocuk	İlkokul Ev Hanımı
Meera	38	2014 (5 yıl)	3 çocuk	Ortaokul Ev Hanımı
Sonia	48	2013 (6 yıl)	2 çocuk	Lise Ev Hanımı
Saja	28	2016 (3 yıl)	3 çocuk	İlkokul Ev Hanımı
Muna	36	2014 (5 yıl)	3 çocuk	Üniversite Öğretmen
Sahar	25	2013 (6 yıl)	2 çocuk	Lise terk Ev Hanımı
Raşan	40	2014 (5 yıl)	5 çocuk	İlkokul Ev Hanımı
Kamila	39	2015 (4 yıl)	5 çocuk	Ortaokul Ev Hanımı
Rukan	27	2015 (4 yıl)	3 çocuk	Ortaokul Ev Hanımı
Zara	42	2013 (6 yıl)	4 çocuk	İlkokul Ev Hanımı

Nitel çalışmalarda küçük ve mümkün olduğu kadar homojen bir örneklem kullanılmaktadır (Ritchie, Lewis ve Elam, 2003: 190). Örneklemin büyüklüğü hangi nitel analizin kullanıldığına göre değişebilmektedir. Bununla birlikte bazı yazarlar tematik bir analize kılavuzluk edebilecek bazı önerilerde bulunmuşlardır. Örneğin,

Edwards ve Baker (2012) teorik doyunluk anlayışı çerçevesinde - yeni temaların ortaya çıkmaması; analizin tematik kategoriler açısından doyunluğa erişmesi- 12 görüşme gerçekleştirilebileceğini önermiştir. Braun ve Clarke (2013: 16) ise orta büyüklükte bir çalışmada kişi sayısının 10 ila 20 arasında değişebileceğini ifade etmiştir. Bu çalışmada, muhtemelen farklı bir dilde görüşme yapılması nedeniyle tematik kategoriler hızlıca doyunluğa ulaşmış (katılımcıların anlatımları aynı hususları ortaya koymuş) ancak literatürdeki öneriler göz önüne alınarak kişi sayısı 12 katılımcıya tamamlanmıştır.

2.1.2. Veri Toplama

Araştırmada 13 tane açık uçlu sorudan oluşan yarı yapılandırılmış mülakat protokolü kullanılmıştır. Görüşme, katılımcıların göç etmeye nasıl karar verdikleri sorularak başlatılmış, Türkiye'ye geçiş sürecinde ve İstanbul'da yaşadıkları zorluklarla sürdürülmüş, geleceğe dair beklentileri konuşularak sonlandırılmıştır. Görüşme soruları, göç öncesinde yaşanan deneyimler, göç yolculukları, göç sonrası ve uyum sürecindeki deneyimleri ve bu yaşantıların kişisel gelişimlerine ve dönüşümlerine olan etkisine odaklanmaktadır. Görüşme protokolü birinci yazar tarafından hazırlanmış ve daha sonra ikinci yazar tarafından gözden geçirilmiştir. Araştırma süreci ilk olarak görüşme protokolünün yeterliliğini test etmek ve katılımcılardan geri bildirim almak amacıyla pilot görüşmelerle başlamıştır. İlk pilot görüşme yeterince veri sağlayamamıştır; bunun sorulardan mı yoksa pilot katılımcının yoğun travmatik olaylara maruz kalmasından mı olduğuna karar verilememiş, bu nedenle ikinci bir pilot görüşme yapılmıştır. İkinci pilot çalışmanın başarılı geçmesiyle yapılan görüşme araştırmanın ana verisine eklenmiş ve mevcut protokolle devam edilmiştir. Veriler, 2018 yılı Kasım ve Aralık ayları arasında toplanmıştır.

2.2. İşlem

Bahçeşehir Üniversitesi Etik Kurulu'nun onayından sonra görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler ASAM'ın danışma

odalarında ve kadın bir tercüman aracılığıyla yürütülmüştür. Görüşmelerin tamamı kayıt altına alınarak Türkçe tercüme kelimesi kelimesine yazıya dökülmüştür. Mülakatlardan önce tercümana mülakat soruları sunulmuş, açıklık veya çeviri güçlüğü konuları ele alınmıştır. Görüşmeyi kabul eden kişilere Arapça bilgilendirilmiş onam formları verilerek, çalışmanın amacı, görüşmenin kaydedileceği, katılımın gönüllü olduğu ve istedikleri zaman çalışmadan çekilebilecekleri hakkında bilgi verilmiştir.

Katılımcının yanıtlarına bağlı olarak görüşmelerin süresi değişkenlik göstermiştir. Ancak her görüşme ortalama olarak 40 dakika sürmüştür. Anlatılarla beraber ortaya çıkabilecek yeniden travmatizasyon riskini sınırlamak için, katılımcılarla düzenli olarak kısa aralar verilerek, rahat olup olmadıkları veya mola vermek isteyip istemedikleri sorulmuştur. Bir yönlendirilme ihtiyacı duyulması halinde katılımcıların dernekteki psikolojik danışmanlık ekibine yönlendirilmesi planlanmıştır. Bununla birlikte, hiçbir katılımcı bu yönlü bir desteğe gereksinim hissetmemiştir.

2.3. Veri Analizi

Görüşme metinlerinin analizinde Attride-Stirling'in (2001) tematik ağlar yaklaşımı kullanılmıştır. Aşağıdan yukarıya doğru analizi hedefleyen bu yaklaşımda, öncelikle kodlama için bir iskelet oluşturulmuş ve tartışılan meseleler tespit edilmiştir. Bu meseleleri baz alarak birincil/temel temalar belirlenmiştir. Birincil temalar bir araya gelerek anlatıyı organize eden temalar oluşturmuştur. Organize eden temalar da grup olarak global temaları yani ana tematik örüntüyü şekillendirmiştir. Tematik örüntü, birbiriyle ilişkili farklı düzeydeki temaların ağ şeklinde bir araya toplandıkları bir yapı göstermektedir. Tüm temaları örnekleme için katılımcıların görüşmelerinden birebir alıntılar sunulmuştur. Alıntılarda yapılan kesintiler (...) ifadesiyle gösterilmiştir. Ayrıca alıntıyı daha anlaşılır kılmak için köşeli parantez içinde bazı eklemeler yapılmıştır.

3. Bulgular

Katılımcılardan elde edilen verilerin tematik analizi sonucu, katılımcıların deneyimlerine ilişkin üç ana tema belirlenmiştir: göç deneyimleri, günlük yaşamın zorlukları ve uyum. Göç deneyimleri savaş nedeniyle göç etmeyi, Türkiye’yi ev sahibi ülke olarak seçmeyi ve geçişi içermektedir. Günlük yaşamın zorlukları; finansal zorluklar, dil engelleri, ayrımcılık ve olumsuz duygusal deneyimlerden oluşmaktadır. Son olarak uyum ana teması altında, dayanıklılık kaynağı olarak annelik kimliği, cinsiyet rolü dinamiklerindeki değişim ve Türkiye’de kalma kararı ortaya çıkmıştır. Tablo 3.1. Kodlardan global temalara doğru verilerin analizini göstermektedir.

Tablo 3.1. *Tematik Analiz: Kodlardan Global Temalara.*

1. Tema Ağı: Göç Deneyimleri			
Kodlar	Temel Temalar	Organize Eden Tema	Global Tema
Kayıp Güvenlik Savaş Hayatta Kalma	<ol style="list-style-type: none"> Ülkemizi terk etmeyi düşünmüyorduk fakat savaş nedeniyle göç etmek zorunda kaldık. Çocuklarımızı korumak için ayrılmak zorundaydık. Ekmeğe, suya, ilaç ve elektrik gibi temel ihtiyaçlarımızı karşılama olanağı kalmadı. 	Savaş nedeniyle göç etme zorunluluğu	Göç deneyimleri
Din Ulaşılabilirlik/ Kabul Edilme Aşinalık	<ol style="list-style-type: none"> Türkiye’yi bize yakın ve İslam ülkesi olduğu için seçtik. Türkiye Suriyelileri kabul ediyor. Daha önce Türkiye’ye gelir giderdik. 	Türkiye’ye göç etme kararı	
Yolculuğun Safhaları	<ol style="list-style-type: none"> Birkaç kez göç etme girişimimiz oldu. Yolculuk çok zorluydu. Sosyal ağlar aracılığıyla göç ettik. 	Geçiş süreci	

2. Tema Ağı: Gündelik Hayatın Zorlukları			
Kodlar	Temel Temalar	Organize Eden Tema	Global Tema
İşsizlik Pahalılık Statü Kaybı Mahrumiyet	10. Kiralar çok pahalı. 11. Temel ihtiyaçlarımızın tamamını karşılayacak düzenli bir gelirimiz yok. 12. Sosyoekonomik statümüzün kaybına paralel olarak toplumsal statümüzü de kaybettik.	Finansal zorluklar	Gündelik hayatın zorlukları
Mahallelerde istenmeme Olumsuz Toplumsal Tepkiler İşgücü piyasası İrkçılık Şiddete Açık Olma	13. Hem iyi hem kötü insanlar var. 14. İnsanlar bizi burada istemiyor, çocuklarımızla günlük hayatta fiziksel ve sözlü saldırılara maruz kalıyoruz. 15. İş gücü piyasasında sömürülüyoruz.	Ayrımcılık ve dışlanma	
İfade Etme İhtiyacı Dili Konuşamama Eğitimde Yaşanan Dil Temelli Zorluklar	16. Dil, yerlilerle iletişim kurmamız için büyük bir engel 17. Çocuklarımız okulda dille ilgili problemler yaşıyor	Dil engelleri	
Duygular İzolasyon Anılar	18. Suriye'deki hayatımızı özlüyoruz. 19. Kendimizi çok yalnız hissediyoruz. 20. Savaşla ilgili olumsuz anılarımız var.	Duygusal zorluklar	

3. Tema Ağı: Uyum			
Kodlar	Temel Temalar	Organize Eden Tema	Global Tema
Çocukların Önemi Annelik Kimliğinin önemi	21. Çocuklarımız için güçlü olmalıyız. 22. Çocuklarımızdan güç alıyoruz.	Dayanıklılık kaynağı olarak anne kimliği	Uyum
Geleceğe Dair Kararlar Alma Mecburiyeti Çocukların Geleceği ile İlgili Endişeler	23. Çocuklarımızın Türkiye’de güvenli ve huzurlu bir hayatı var. Onların geleceği için endişeliyiz, Suriye’ye dönmek bir seçenek değil. 24. Aile üyelerinin Türkiye’de kalmakla ilgili farklı görüşleri var.	Geleceği bilinebilir kılmak: Kalma kararı	
Toplumsal Cinsiyet Rollerini Özgürlük Toplumlar Arası Karşılaştırmalar	25. Suriye’de daha geleneksel cinsiyet rollerine sahiptik; bir kadın olarak Türkiye’de daha özgür olduğumuzu hissediyoruz	Cinsiyet rolü dinamiklerinde kadının lehine değişimler	

3.1. Göç Deneyimleri

Katılımcıların göç deneyimleri savaş nedeniyle göç etme zorunluluğunu, Türkiye’yi ev sahibi ülke olarak seçme sürecini ve Türkiye’ye ulaşana kadar yaşanan deneyimleri içermektedir. Görüşmeler, çalışmadaki tüm katılımcıların esas olarak kötüleşen savaş koşulları nedeniyle kendilerinin ve çocuklarının hayatta kalma ve güvenliğine dair endişelerinden dolayı ülkelerinden ayrıldıklarını göstermiştir. Katılımcılar sıklıkla çatışmalara, patlamalara, aile üyelerinin kaybına, ölüm ve yaralanmaya tanıklık etmeye ve sivilere yönelik şiddete atıfta bulunmuşlardır. Hemen hemen tüm katılımcılar gıda, su, elektrik ve ilaç gibi temel ihtiyaçlardan mahrum kaldıklarını bildirmişlerdir.

Aslında ülkeyi terk etmeyi düşünmüyorduk, Suriye içinde yer değiştiriyorduk. (...) En son uçaklarla evimize bombalar düşünce, çıkmak zorunda kaldık. Arkamızda hiçbir şey kalmadı. Kalmak için hiçbir neden yoktu (Dania, 37).

O sırada oğlumu arıyordum, insanlara soruyordum - oğlum nerede? oğlum nerede?-. Ellerini taşların arasından gördüm, vücudunun bazı kısımları görülebiliyordu. (...) Sonunda, diğer insanların yardımıyla onu yıkıntıların altından kurtardım. O zaman, gitmemiz gerektiğini anladım (Dania, 37).

Annemin kalp rahatsızlığı vardı ama ilaç bulamadık. Savaştan dolayı dışarı çıkamıyorduk. Ne yemek vardı, ne su (Zara, 42).

Savaş koşullarından kaçan katılımcıları Türkiye'ye yönlendiren en önemli faktör, Türkiye'yi güvenli bir yer olarak algılamalarıdır. Bununla beraber, Türkiye'nin kapılarının Suriyelilere açık olması, coğrafi yakınlığı ve İslam ülkesi olması sıraladıkları diğer sebepler arasındadır. Katılımcılar dinî inançlarından dolayı Türkiye'de ayrımcılığa maruz kalmadan yaşayabileceklerini ummuşlardır. Ayrıca, çocuklarını Müslüman bir ülkede yetiştirmenin onlar için önemli olduğunu da vurgulamışlardır.

Türkiye bize yakın ve İslam ülkesi olduğu için burayı seçtik. Her yerde camiler var, bunları gördükçe çok mutlu oluyorum (Meera, 38).

Buraya gelmemizi sağlayan nedenlerden biri, Türkiye'nin Suriyelileri kabul eden tek devlet olmasıydı, bu yüzden buraya gelmemiz çok daha kolay oldu bizim için (Zara, 42).

Katılımcıların göç deneyimleri ile ilgili ortaya çıkan bir diğer tema Türkiye'ye geçiş sürecidir. Katılımcıların çoğu doğrudan İstanbul'a gelmemiştir. Sınır illerden giriş yaptıktan sonra, bir müddet orada yaşadıklarını, ardından sosyal ağların ve önceden İstanbul'a yerleşmiş tanıdıklarının yardımıyla İstanbul'a gelmeye karar verdiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılar Türkiye'ye gelene kadar birçok kez göç etme girişiminde bulduklarını ve yolculuk sırasında çeşitli zorluklarla karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların neredeyse yarısı yasal olarak Türkiye'ye giriş yaparken birçoğu sınırda karşılaştıkları sorunlar nedeniyle ülkelerini terk

edemediklerini, bazıları ise insan kaçakçıları tarafından istismar edildiklerini bildirmiştir.

Altı kez ülkeyi terk etmeye çalıştık, altısında da askerler bizi yakaladılar (Muna,36).

Şam'dan İdlib'e oradan da Türkiye'ye gidecektik, ama kaçakçılar her aile başına 700 dolar istedi. O kadar paramız olmadığı için Türkiye'ye gelemedik (Rukan, 27).

Hangi yollarla gelmiş olurlarsa olsunlar katılımcılar yolculuğun çok zor geçtiğini ifade etmiştir. Yolculuk, güvenliğin ve temel ihtiyaçların karşılanamadığı sıkıntılı bir süreç olarak aktarılmıştır. Birçok katılımcı, güvenli bir bölge ararken, birkaç ay boyunca terk edilmiş evlerde zor koşullarda kaldıklarını bildirmiştir. Örneğin bir katılımcı su ve elektrik olmadığı için çocuklarının tuvalete gitmekten korktuğunu ve bu yüzden altına kaçırdıklarını dile getirmiştir.

Şam'dan İdlib'e gittim, orada çocuklarımla birlikte 3 ay kaldım. (...) Çocuklarım, elektrik ve su olmadığı için altına işemeye başladı. Benim için en zor zaman bu üç aydı (Kamila, 39).

Çocuklarım bana 'anne askerler bizi öldürecekler mi' diye sordu. Çok korkmuşlardı. Hepimiz korku içinde ağlıyorduk. Sonunda, geçmemize izin verdiler (Dania, 37).

Bazı katılımcıların aile üyeleri, genellikle eşleri ve oğulları, önceden iş bulmak ve kalacak yerleri hazırlamak için Türkiye'ye gelmiştir. Fakat bu hazırlıklar da şartları çok iyileştirememiştir. Özellikle ilk varış noktalarında önemli sıkıntılar yaşanmış, çocukların kalması için uygun koşullara sahip barınma ve beslenme olanakları bulunamamıştır.

Çocuklarım yerde uyuyordu. Komşularımızdan biri, Allah ondan razı olsun, bize yastık, battaniye verdi. Ev çok kötü durumdaydı, çok fazla nem vardı, hepimiz hastalandık (Kamila, 39).

3.2. Gündelik Yaşamın Zorlukları

Katılımcıların anlatıları, göç sonrası dönemde de önemli zorluklara işaret etmiştir. İstanbul'da göçmenleri dört büyük zorluk

beklemektedir: ekonomik zorluklar, dil engelleri, ayrımcılık deneyimleri ve duygusal zorluklar. Katılımcılar, eşlerinin/oğullarının iş bulmada yaşadıkları zorlukların, iş piyasasında Suriyelilerin ekonomik sömürsünün, güvencesiz ve düşük maaşlı çalışma zorunluluğunun altını çizmişlerdir. Bu şartlarda özellikle İstanbul'da yaşamının çok pahalı olması, ev kiralarnının yüksek olması ve temel ihtiyaçları karşılamada yaşanan sıkıntılar tüm katılımcıların ortak problemleri arasındadır. Anlatılarda dikkat çeken noktalardan biri de ailelerin Suriye'de böyle bir yokluğa alışık olmadıklarından dolayı kısıtlı kaynaklarla gündelik hayatı yönetmekte zorlanmalarıdır. Ayrıca ekonomik kaybın beraberinde getirdiği statü kaybından dolayı yaşanan bir utanç duygusu anlatılarda dikkati çekmektedir. Tüm bu ekonomik zorlukların kadınlarda yoğun endişelere sebep olduğu da belirtilmelidir.

Benim için en büyük zorluk evin kirası. Burada kiralar çok pahalı ve sadece kocam çalışıyor ama aldığı ücret çok düşük. Parayı sadece kiraya ve karnımızı doyurmak için harcıyoruz. Sobayla ısınıyoruz ve bu çocuklara çok zarar veriyor (Sahar, 25).

Biz korkuya dair hiçbir şey bilmezdik. (...)Suriye'de tek derdim çocuklarımın okuması ödevlerini yapmasıydı. Hayatımızdan endişe etmiyordum. Artık çocuklarım okumuş mu okumamış mı çok önemli değil. Kocama ve oğluma bir şey olursa nasıl geçiniriz korkusuyla yaşıyorum. Korkmayı öğrendim burada (Zara, 42).

Hamileyken maddi durumumuz çok kötüydü. Kızım için elbise bile alamadım. Ama oğlum Suriye'de doğduğumda ona istediği her şeyi almıştım. Bunu düşündüğümde çok zoruma gidiyor ve utanıyorum (Sonia, 48).

Katılımcılar hane halkı gelirine destek olmak istediklerini belirtmişlerdir; ancak toplumsal cinsiyete dayalı rol beklentileri nedeniyle (örneğin kamusal alanda yer almalarının Suriye toplumu tarafından kendileri için uygun görülmemesi ve eşlerinin çalışma hayatına katılmalarına karşı çıkmaları gibi) iş aramak için herhangi bir girişimleri olmamıştır.

İstanbul'da hayat çok pahalı. Sadece kocam ve oğlum çalışıyor, o da bize yetmiyor. Ben çalışmayı çok istiyorum ama kocam buna müsaade etmiyor (Zara, 42).

Buna ek olarak, çalışmalarına izin verilmediği gibi kendilerine verilen sınırlı bir parayla evin ihtiyaçlarını karşılamaları beklenmektedir. Bu durum kadınlar için ayrıca bir stres kaynağı olmaktadır. Hem evin sorumlulukları hem çocukların sorumlulukları hem de verilen az miktar bir parayla evin ihtiyaçlarını karşılama görevi kadınlara yüklenmiştir. Babanın stresi eve nasıl para getireceğiyle ilgiliyken, annenin stresi ise o parayla ihtiyaçları nasıl karşılayacağı ile ilgilidir.

(...) Burada sorumluluklarım çok arttı. Eşim getiriyor, 'al 20-30 lira kendini idare et' diyor. Şam'dayken çocuklarım benim sorumluluğundaydı yine, ama annem, babam, akrabalarım vardı, onlar da bir şekilde sorumluluk alıyorlardı. Ama burada yaşamak çok farklı, her şey çok zor. Çocukları benim okula getirip götürmem gerekiyor, küçük kızımınla özel ilgilenmem gerekiyor (Muna, 36).

Gündelik yaşamın zorluklarıyla ilgili öne çıkan bir diğer tema dil engelidir. Tüm katılımcılar, özellikle ilk birkaç ay içinde insanlarla iletişim kurmakta ve kendilerini ifade etmekte zorlandıklarını bildirmişlerdir. Çoğu katılımcı, Türkçe öğrenmeye başladıklarını ve bazı ifadeleri anlayabildiklerini, ancak henüz tam olarak konuşamadıklarını bildirmiştir. Türkçeyi yeterince iyi konuşamamak bu kadınların İstanbul'da sosyal, eğitsel ve ekonomik yaşama katılmaları açısından önemli bir engel olmuştur. Dil engeli katılımcıların okul sistemine ebeveyn olarak dâhil olma ve çocuklara derslerinde yardım etme konusunda da engel teşkil etmektedir. Katılımcılar, dili kullanmak konusunda kendi yaşadıklarına ek olarak çocukların yaşadıkları zorluklardan da bahsetmiş, çocuklarının dersleri anlamadaki zorluklarına işaret etmişlerdir.

Çocuklarım okulda bir sorun yaşadığında dil bilmediğim için gidip öğretmenleriyle görüşemiyorum, derdimi anlatamıyorum (Sahar, 25).

Eğitim diliyle ilgili ciddi sorunlar var. Çocuklar dersleri Türkçe görüyorlar ve hiçbir şey anlamıyorlar. Bana kaç defa 'anne Suriye'ye geri dönelim, burada hiçbir şey anlamıyoruz' dediler. Daha sonra Türkçe öğrenmeye başladılar (Nisreen, 40).

Katılımcı kadınların yaşadığı üçüncü büyük zorluk damgalama ve ayrımcılıktır. Sadece iki katılımcı Türkiye’de kendilerini nispeten güvende hissettiklerini ve iyi muamele gördüklerini belirtirken, çoğu katılımcı hayatlarının birçok alanında baş etmekte zorlandıkları boyutlarda ırkçılığa ve ayrımcılığa maruz kaldıklarını dile getirmiştir. Bazı katılımcılar, kendilerine yönelik olumsuz tutumlardan derinden etkilendiklerini ifade etmiş, sözlü ve fiziksel saldırının çeşitli örneklerini sunmuşlardır.

İnsanlar “hiçmişsin” gibi davranıyorlar. Mağazada bir şeye dokunuyorum bana “pis Suriyeliler, gidin buradan” diyor. Bize takılan bu etiket çok zoruma gidiyor (Saja, 28).

Türklerin Suriyelileri istemediğini biliyorduk, bunu hissettirdiler. Suriye’ye geri dönmeyi düşünüyordum, ama geride hiçbir şey kalmadı. İlk birkaç ay içinde dışarı çıkmadık çünkü istenmiyorduk. (...) [sonrasında çocuklar arasında yaşanan bir sıkıntıya gönderme yaparak] Kendimi ifade edebilseydim, onlar çocuk bugün kavga eder yarın barışır derdim. Kocam biraz Türkçe biliyor, ‘git onunla konuş’ dedim. Kocam ‘o seni anlamak istemiyor, boşver’ dedi (Mera, 38).

Bir keresinde otobüsteydim, bir adam ona yer vermeme rağmen birden bana doğru yürüdü. “Şerefsizsiniz, kötüsünüz, ülkenize geri dönün, sizi burada istemiyoruz” gibi hakaretler etmeye başladı ama o an ne dediğini anlamadım. Biraz Arapça konuşan bir kadın vardı yanımda, o bana söyledi. Bana el kaldırmaya çalıştı, otobüsteki insanlar onu durdurdu. Adamın bu davranışı yüzünden günlerce ağladım, hastalandım ve bir hafta boyunca hiçbir şey yiyemedim. Daha önce hiç böyle bir şey yaşamamıştım; kocam bile bana hiç el kaldırmamıştır (Maya, 44).

Katılımcılar eşlerinin iş gücüne katılımında yaşadıkları ayrımcılığın da altını çizmişlerdir.

Türkler Suriyelileri kullanıyorlar. Kocam burada hayatında hiç yapmadığı işleri yapıyor. Türklerin yapmak istemediği işleri bile yapıyor. Sabahtan akşama kadar çalışıyor ve kazandığı sadece bin lira. Türklere bakıyorum aynı işi yapıyorlar ama 2 binden fazla kazanıyorlar. Çok az paraıyla çalışan birçok Suriyeli tanıyorum (Muna, 36).

Katılımcılar, çocuklarının da okulda düşmanca tutumlara maruz kaldıklarını ve genellikle akranları tarafından dışlandıkları için sosyal açıdan içe çekildiklerini ifade etmişlerdir. Dahası, katılımcılar öğretmenlerin çocuklar arasında ortaya çıkan anlaşmazlıklara duysuz kaldıklarını vurgulamıştır. Bu tür tutumların çocukların arkadaş edinmelerini zorlaştırarak, okuldan uzaklaşmalarına yol açtığını düşünmektedirler.

Kadınlar bir yandan kendilerine yönelik ayrımcı tutumlarla mücadele ederken bir yandan da dolaylı olarak çocukları üzerinden de ayrımcılığı deneyimlemektedirler. Bununla birlikte, eşlerinin, Türkçe'yi görece daha iyi konuşmalarına rağmen, bu konuda herhangi bir sorumluluk almadıklarını belirtmişlerdir. Çocukların bakımı ve eğitimi toplumsal cinsiyet rollerine paralel olarak kadının alanı olarak belirlenmiş gözükmektedir.

(...)Kızlar okuldayken tartışıyorlar Türk öğrencilerle. Bir tane Türk çocuk kızımın parmağına kalem batırdı, getirip bu derneğe gösterdim, okulla görüşeceklerini söylediler. En son kızım gidip öğretmenine söyledi 'beni dövdü' diye, öğretmeni 'tamam tamam' deyip hiçbir şey yapmıyor. Kızım eve geldiğinde çok durgun oluyor, bu beni çok üzüyor (Meera, 38).

Katılımcıların yaşamış olduğu dördüncü büyük zorluk, savaş/göç sonrası stres ve yeniden yerleşim süreçlerinde yaşadıkları zorlayıcı duygusal deneyimlerdir. Suriye'de geride bıraktıkları hayatlarını ve yakınlarını özlediklerini ve özellikle Türkiye'ye geldikleri ilk zamanlarda derin bir yalnızlık duygusu yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Daha önce sahip oldukları sosyal ağları kaybetmiş olmanın soyutlanma ve üzüntüye yol açtığını ifade etmişlerdir.

Buraya ilk geldiğimde yabancı bir ülkede olmayı kabullenemedim. Ailemi geride bırakmıştım, yalnızdım, çok ağladım, annemi ve önceki hayatımı çok özledim (Maya, 44).

25 yaşındayım ama göç ettikten sonra 100 yaşındaymışım gibi hissediyorum. (...) Buraya geldikten sonra ailemden ayrılmamla beraber birçok şey değişti ve bu, kocamla olan ilişkiye de yansdı (Sahar, 25).

Katılımcıların çoğu, dil bariyeri ve ayrımcılık nedeniyle Türkiye’de sosyal destek ağları kurmada karşılaştıkları güçlükleri de tanımlamışlardır. Sadece mülteci destek örgütlerinde yeni insanlarla tanışıp, iyi ilişkiler geliştirebilmişler, Türkiye toplumuna anlamlı düzeyde katılım şansı bulamamışlardır.

3.3. Uyum

Mülteci kadınların yaşadıkları önemli zorluklara rağmen, Türkiye’de yaşamayı benimsemeye başladıkları ve uyum sağlamaya çalıştıkları görülmüştür. Yeni ülkeye uyum, annelik kimliğini, toplumsal cinsiyet rolü dinamiklerindeki değişimi ve Türkiye’de kalma kararını içine alan kompleks bir olgudur. Anne olmak/annelik rolü tüm görüşmelerde güçlü bir olgu olarak ortaya çıkmıştır. Katılımcılar anne olmanın kendilerine güç verdiğini ve zorluklarla başa çıkmada destek sağladığını bildirmişlerdir. Çocuklar için ayakta kalmak kadar, göçün tüm zorluklarına ve maruz kalınan ırkçılığa rağmen çocukları güvenli bir bölgeye getirebilmiş olmak katılımcılar için büyük bir mücadelenin başarılı bir sonucudur.

Kendimi bunalmış hissettiğim zaman çocuklarıma bakıyorum ve ‘Onlar için iyi olmalıyım’ diyorum. Gelecekleri için endişe duyuyorum ama anne olmak bana çok yardımcı oldu bu süreçte, onlara tutundum (Sahar, 25).

Burada çok rahatım. Elhamdulillah, psikolojik bir sıkıntı yok. Çocuklarımin güvende olduğunu bilmek beni çok mutlu ediyor. Onları gülerken gördüğümde, tüm sıkıntılarımı unutuyorum. Ülkemi özlüyorum tabii, ama her şeyden önce, çocuklarımin güvende olduğunu bilmek beni rahatlatıyor (Nisreen, 40).

İlk çok zorlandım, tek başıma olsaydım düşerdim, bu zorluklar içinde kaybolurdum ama çocuklarıma güç vermem gerekiyordu (Maya, 44).

Katılımcılar, ayrıca, Suriye’de sahip oldukları toplumsal cinsiyet rollerinin Türkiye’ye yerleştikten sonra uğradığı değişimden de söz etmişlerdir. Tüm katılımcılar geleneksel rollerden uzaklaşarak

sorumluluklarının arttığını, daha önce erkek işi olarak görülen işleri yapabildiklerini, toplum içinde daha fazla görünür olmaya ve evin dışındaki hayata katılabilmeye başladıklarını dile getirmişlerdir. Suriye'deki hayat, kadınların yaşadığı kısıtlılıklar ve toplumsal cinsiyet bazlı keskin rol ayrışmaları ile tanımlanmıştır. Göçün getirdiği zorunluluklar bakış açılarını genişleterek yeni bir yaşam tarzı inşa etmelerine yardımcı olmuştur. Bu değişim süreci katılımcılar tarafından güçlendiren ve özgürleştiren bir süreç olarak algılanmaktadır.

Suriye'de kocalarımız bize hiçbir şey yaptırmazdı, neye ihtiyacımız varsa alıp getirirlerdi. Burada onun rahatlığını yaşıyoruz, kendimiz dışarı çıkabiliyoruz, istediğimizi kendimiz alabiliyoruz. Bu bana bir özgürlük verdi (Saja, 28).

Türkiye'de olmak beni çok olumlu etkiledi. Daha az sinirliyim ve artık çocuklarımı dövüyorum. Canım sıkıldığında onları alıp parka götürüyorum. Kocamın ailesi çok muhafazakârdı, Suriye'de dışarı çıkmamıza bile izin vermezlerdi. Burada çok rahatım, istediğim yere gidebiliyorum (Rukan, 27).

Çok muhafazakâr olmanın iyi bir şey olmadığını anladım. Özgürlüğün ne kadar güzel bir şey olduğunu gördüm. Suriye'de hiçbir söz söyleme hakkına sahip değilsiniz çünkü kadınsınız, hiçbir şey hakkında fikriniz yok. Türkiye'de bu benim için tamamen değişti, kadın olsam bile özgürlüğüm var ve erkeklerle aynı haklara sahibim. Çok genç yaşta evlendirildim, ama kızımın okulu bitirmeden evlenmesine izin vermeyeceğim (Zara, 42).

Son olarak ortaya çıkan bir tema Türkiye'de kalma kararı olmuştur. Tüm katılımcılar geleceğe dair güvensiz hissetmektedirler ve zihinlerinde sürekli dönen bir soru vardır: Geri dönmek mi? Kalmak mı? Tıpkı Suriye'den kaçışta olduğu gibi Türkiye'de kalma kararında da çocukların durumu ön plandadır. Çoğu katılımcının hayattaki en önemli beklentisi çocuklarının güvende olabilecekleri ve okula gidebilecekleri bir ortama sahip olabilmektir. Katılımcılar çocuklarının Türkiye'de büyüdüğünü burada yaşamaya alıştığını belirterek Türkiye'yi artık kendi evleri olarak gördüklerini bildirmiştir. Bu bağlamda katılımcıların büyük çoğunluğu geri dönmek

istememektedir. Birkaç katılımcı da Suriye'deki durumun hâlâ yaşanabilir olmadığını altını çizmiş bu nedenle geri dönemeyeceklerini ifade etmişlerdir.

Büyüklere sorarsanız, 'ülkemize dönmek istiyoruz' derler, ama çocuğu olan aileler bunu söylemez çünkü çocuklar burada büyüdü ve buraya alıştılar. Çocuklarımı alıp yarın gideyim desem gidemem çünkü artık buraya alışmışlar. Türkiye bizim evimiz oldu artık (Meera, 38).

Her şeyden önce şükrediyoruz, elhamdülillah diyoruz. Artık biliyoruz ki burası bizim vatanımız, çünkü geriye dönüş yok, yaşadığımız yerde evimiz kalmadı, elektrik, su yok, hiçbir şey yok. Şu an vardığımız nokta bizim için çok iyi, geri dönüşü düşünmüyoruz (Dania, 37).

Bazı katılımcılar ise ne yapacakları konusunda kararsızdır.

Kafam çok karışık patlayacak gibi hissediyorum. Gitmeli miyim, kalmalı mıyım? Çocuklar yanımda Türkçe kitap okuyorlar, ben, 'bu çocuğu yarın Suriye'ye nasıl götüreceğim?' diyorum içimden. Büyük oğlum artık ilkokuldan beri Türkçe konuştuğu için Arapçadan çok Türkçe biliyor. Onları alıp Suriye'ye nasıl götüreceğim bilmiyorum (Saja, 28).

Görüşmeler geri dönme hususunda aile üyeleri arasında anlaşmazlıklar yaşandığına da işaret etmektedir. Bazı aile üyeleri şartlar izin verdiği zaman Suriye'ye dönmeyi umarken, bazıları yerel topluma ve eğitim sistemine entegre olduğu için burada kalmaya karar vermiştir.

4. Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'deki Suriyeli mülteci kadınların göç deneyimlerini araştırarak, yeniden yerleşim sürecindeki olumlu ve olumsuz değişimleri incelemektir. İstanbul'da on iki mülteci kadınla yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerin sonucunda, üç global tema belirlenmiştir: göç deneyimleri, gündelik yaşamın zorlukları ve uyum. Göç deneyimleri; savaş nedeniyle göç etme zorunluluğu, Türkiye'yi ev sahibi ülke olarak seçme ve geçiş alt

temalarından oluşmuştur. Gündelik yaşamın zorlukları finansal zorluklar, dil engelleri, ayrımcılık ve duygusal zorlukları içermiştir. Son olarak uyum, üç alt temadan oluşmuştur; dayanıklılık kaynağı olarak annelik kimliği, cinsiyet rolü dinamiklerinde değişim ve Türkiye’de kalma kararı.

Mevcut çalışmadan elde edilen bulgular, literatürdeki çalışmalara paralel olarak, genelde zorunlu göçte, özelde Suriye’den göçte (Akesson ve Coupland, 2018: 4-6; Davenport, Moore and Poe, 2003: 41-46; Zimmermann, 2011: 50-63), güvenlik sorularının ve hayatta kalmak için gerekli temel ihtiyaçlardan yoksun kalmanın göç etme kararını etkileyen baskın sebepler olduğunu ortaya koymuştur. Yine literatüre paralel olarak, Türkiye’ye göç ederken, katılımcıların çoğunun mevcut sosyal ağlardan yararlandıkları görülmüştür (ORSAM, 2014: 51; Stevens, 2016: 52-54). Araştırma aynı zamanda İstanbul’un mevcut istihdam olanaklarının şehri mülteciler için çekim merkezi haline getirdiğine; ancak asgari ücretin altında çalıştırılan mültecilerin yoksulluk içinde ciddi bir mücadele verdiğine işaret etmektedir. Esin ve arkadaşları (2014) tarafından yapılan bir araştırma, İstanbul’daki Suriyeli mültecilerin sadece en temel ihtiyaçlarını karşılayabildiklerini ortaya koymuştur. Yapılan çalışmalar, istihdam durumu, finansal stres ve sosyal destek eksikliği gibi sosyal ve ekonomik problemlerin mültecilerin psiko-sosyal sağlığı üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir (Bogic, Njoku ve Priebe, 2015: 23-35; Lindencrona, Ekblad ve Hauff, 2008: 125-127; Simich, Hamilton ve Baya, 2006: 427-435).

Literatürle paralel olarak katılımcılar Türkiye’ye geldiklerinde yerli halkın ayrımcı ve düşmanca tutumlarına maruz kaldıklarını bildirmiştir. Bu çalışmada görüşülen tüm Suriyeli mülteciler, kamusal alanlarda yaşadıkları ayrımcılık deneyimlerinden oldukça rahatsızlık ve üzüntü duyduklarını bildirmişlerdir. Şimşek (2018: 381) çalışmasında Suriyeli mültecilerle yüz yüze görüşmeler gerçekleştirerek karşılaştıkları ayrımcı tutumlara ve söylemlere odaklanmıştır; bu çalışmada Türkiyelilerin Suriyelileri mahallelerde, eğitim, sağlık, istihdam gibi pek çok alanda istemedikleri

görülmektedir. Yapılan bir ankette de, katılımcıların çoğunluğunun mülteci alımının durdurulması gerektiğine inandığını ve katılımcıların neredeyse yarısının mültecilerin kendi ülkelerine geri dönme-leri gerektiğini ortaya koymuştur (Ekonomi ve Dış Politika Araştırmalar Merkezi, 2014).

Mülteci kadınlar sadece karşılaştıkları ayrımcılıkla değil, aynı zamanda aile üyelerinin, özellikle de çocuklarının yaşadığı ayrımcılıkla da baş etmek zorunda kalmaktadırlar. Çocuklar akranları tarafından okullarda ayrımcılığa ve zorbalığa maruz bırakılabilmektedir. Öğretmenler, bu çocukların omuzlarındaki psikososyal baskıyı gözden kaçırabilmekte ve mülteci çocuklar için korkutucu bir ortam haline gelen okul ortamı ve sınıf atmosferi ile başa çıkmak için yeteri kadar kaynağa sahip olamayabilmektedir (UNCHR, 2016). Buna ek olarak, mevcut çalışmadaki kadınlar eşlerinin iş gücü piyasasında ayrımcı tutumlara maruz kaldıklarını ve iş verenlerin Suriyeli işçileri dezavantajlı durumlarından dolayı sömürdüğünü belirtmişlerdir. Göç sonrası dönemde ayrımcılığa maruz kalmak ve ötekileştirilmek mülteci kadınlar üzerinde yıkıcı bir etki yaratmaktadır. Ayrımcılığın, mültecilerin ‘ev sahibi’ ülkelerde sosyal destek ağları geliştirme ihtimallerini engellediği de bilinmektedir (Lacroix ve Sabbah, 2011: 306-308).

Katılımcı kadınlar çalışma sırasında yaşadıkları birçok kayıptan söz ederken, aynı zamanda Türkiye’de hayatta kalabilmek için tüm değişikliklere ve zorluklara nasıl uyum sağladıklarını da bildirmişlerdir. Annelik ve çocukların bakımından sorumlu olmak sık sık bir dayanıklılık kaynağı olarak görülmüştür. Katılımcıların çoğu göç sırasındaki zorluklara rağmen anneliğin kendileri için güç sağladığını ve yaşamlarını daha anlamlı kıldıklarını bildirmişlerdir. Maternal dayanıklılık, literatürde “annelerin, ebeveynlik deneyimiyle, karşılaştıkları zorlanmalardan kurtulma kapasitesi” olarak tanımlanmaktadır (Baraitser ve Noack, 2007: 171). Annelik kimliğinin zor şartlarda psikolojik sağlık ile olumlu bir ilişki içinde olabileceğine dair bulgular mevcuttur (Zrally, Rubin ve Mukamana, 2013: 432-433). Örneğin damgalanma ile baş etmede anneliğin sembolik

değeri (Hartblay, 2006) ve anneliğin gündelik hayata devam edebilmek için bir neden sağlaması maternal dayanıklılıkla ilişkili olgulardır (Barnes ve Murphy, 2009: 486). Bu tür bir dayanıklılık kaynağı, psikolojik sağlığı koruyucu bir unsur olabilir. Araştırmadaki çoğu annenin belirttiği üzere, anne, çocuğu için güçlü olması gerektiğine inandığından, çocuklarının, yaşamak için bir motivasyon kaynağı olduğu söylenebilir. Anne olmak yüksek bir amaç ve anlam duygusuyla ilişkilendirilebilir (Baumeister, 1991).

Görüşülen katılımcıların çoğu özellikle kamusal alana katılım konusunda daha fazla özgürlük deneyimledikleri için Türkiye’de edindikleri yeni rollerini güçlendirici olarak nitelendirmiştir. Tüm katılımcılar, Suriye’deki yaşamlarının büyük çoğunluğu için bir erkeğe bağımlı olduklarını bildirmişlerdir. Ayrıca katılımcılar, sorumluluklarındaki artışa rağmen rollerindeki esnekliğin de güçlenme duygusuna katkıda bulunduğunu vurgulamışlardır. Farklı bir kültüre adaptasyonun cinsiyet rolü dinamiklerinde değişikliklere yol açabileceği ve bunun sonucunda mültecilere güçlenme duygusu sağlayabileceği bildirilmiştir (Bellamy, Haysom, Wake ve Barbelet 2017:19; Khatlab ve Myrntinen, 2017: 31). Mc Spadden ve Mousa (1993: 216) tarafından yapılan bir çalışma, İngiltere’ye göç eden Etiyopyalı kadınların yeni bir çevreye erkeklerden daha hızlı uyum sağladıklarını ortaya koymuştur. Etiyopya’ya kıyasla, İngiltere’de kadınlar için artan özgürlüğün ve imkânların uyum sürecini kolaylaştırmaktadır. Suriye’de görece daha baskın olan ataerkil normlar nedeniyle kadınlar kamusal alana katılım konusunda sınırlandırılmaktadırlar. Kadınların göçle birlikte kamusal alanlarda daha görünür olma zorunluluğunun cinsiyet rollerini etkileyip değiştirebileceği ve daha fazla eşitlik ve otonomi yaratabileceği söylenebilir.

Coker (2004: 17) mülteci deneyiminde, geleceğin, bu günün ve hatta geçmişin ‘bilinmeyen arazi’ haline geldiğini ve yeniden öğrenilmesi gerektiğini bildirmiştir. Bireyler uluslararası olarak göç ettikleri andan itibaren, zihinleri ev sahibi ülkede kalmak, farklı bir ev sahibi ülkeye gitmek veya kendi ülkelerine geri dönmekle meşgul olmaktadır. Birçok alandaki belirsizlik, kaygının bireyin

yaşam yörüngesindeki bozulmaya bir tepki olarak tetiklendiği ‘ontolojik güvensizliği’ yansıtmaktadır (Laing, 1960: 39). Bu çalışmaya katılanların çoğunluğu Türkiye’yi geçici bir transit ülke olarak algılamasa da, gelecekteki durumlarının ne olacağına dair yoğun bir kaygıları olduğunu bildirmişlerdir. Diğer taraftan, birçok katılımcı, özellikle de geride hiçbir şeyi kalmayan ve savaşta birçok aile üyesini kaybedenler, kendi ülkelerine geri dönmenin söz konusu olmadığını altını çizmişlerdir. Türkiye’de kalmak özellikle çocukların güvenliği açısından da önemli görülmektedir. Ancak gerek göç gerekse kalma kararında çocukların güvenliğine yapılan bu vurgu, çocuklara dair karar almanın çoğunluk üyeleri tarafından da meşru görülebilecek bir kalma nedeni olmasından kaynaklanıyor olabilir. Diğer bir deyişle, çoğunluk üyesi bir araştırmacıyla görüşen bu kadınlar, kendileri için değil de çocukları için bir şey istiyor olmanın onları daha az ayrımcılık ve saldırganlığa maruz bırakacağını düşünüyor olabilirler. Bu bağlamda kalma kararı, yeni hayata sağladıkları uyum ve kendi güvenlikleri açısından da uygun bir karar olabilir. Suriye’ye dönmek sadece çocukları üzerinden değil direkt kendilerini de etkileyecek olumsuz bir yaşantı olabilir.

Çalışmanın bulguları, mültecilerin dayanıklılığını arttırmak için yapılabilecek çalışmalar açısından pratik ve önemli çıkarımlar sunmaktadır. Anlatılar, annelik kimliğinin dayanıklılığın merkezinde olmasını göstermesi açısından önemlidir. Bu bağlamda, bulgular mülteci çocuklara yönelik uygulamaların ve sunulan desteğin hem onların hem de annelerinin dayanıklılığını ve psikolojik sağlığını olumlu etkileyebileceğine işaret etmektedir. Türkiye, Cenevre Bildirgesi’ne taraf bir devlet olduğundan, mülteci çocuklara eğitim sağlamak Türkiye’nin bir görevidir (Inter-agency Network for Education in Emergencies, 2010). Uygun müfredat ile mülteci çocuklar için eğitim hakkı güvence altına alınmalıdır. Türkçe konuşamamak okuldaki bu çocuklar için hayatı zorlaştırmakta ve akademik performansları üzerinde etkili olmaktadır. Çözümün bir parçası olarak, mülteci çocuklar ve aileleri için dil eğitimi kursları daha uzun saatler boyunca sağlanmalı ve bu kurslar kolayca erişilebilir olmalıdır. Ayrıca okullarda sınırlı da olsa tercüme hizmetinin verilmesi,

bilgilendirmelerin, en azından yazılı materyalin Arapça olarak da hazırlanması, Suriyeli öğretmenlerin hızlıca dil kurslarına yönlendirilerek Arapça konuşan öğrencilerin yoğun olduğu okullarda yardımcı öğretmen olarak görevlendirilmeleri; böylece ebeveynlerin de çocukların eğitiminde ve kamusal bir alan olan okulda daha aktif olmalarının sağlanması önerilebilir. Ayrıca çocukların sağlığının düzenli kontrolü ve bu kontrolü yapacak sağlık personelinin iki dilli olması da anne ve çocukları birlikte güçlendirecek bir uygulama olabilir. Ek olarak Türkiyeli öğretmenlere Suriyelilere yönelik zorbalık ve ayrımcılık konusunda eğitimler verilmelidir. Çocuklardan bağımsız olarak kadınların kamusal alana katılımını arttırmak için eğitici ve kültürel faaliyetler düzenlenmeli, kadınların iş gücü piyasasında daha görünür olmaları için sosyal destekli uygulamalar planlanarak kadınların evde kendi ürettiklerinin desteklenebileceği ağlar kurulmalıdır.

Ev sahibi topluluğun bilgilendirilmesi, mültecilere karşı farkındalığı arttırabilir ve ayrımcı davranışları azaltabilir. Bu bağlamda yerel halk arasında Suriyelilere dair farkındalığı arttırmak için medyanın etkin bir şekilde kullanılması oldukça önemlidir. Maalesef, Türkiye'deki medyada Suriyeli mülteciler sıklıkla hedef gösterilmektedir (Polat, Subay ve Ulutürk, 2018: 142-144). Medya, en yaygın ve etkili iletişim aracı olması sebebiyle azınlıklara karşı düşmanlığı ve nefret söylemlerini yaymak için güçlü bir araç haline gelebilmektedir. Bu sebeple ırkçılığın yayılmasında medyanın büyük bir rolü bulunmaktadır. Çünkü birçok kişi mültecilerle çok az temas halinde olmasına rağmen medyanın hedef gösterici dili üzerinden bu insanlara yönelik olumsuz tutumlara sahip olmaktadır. Ayrıca sosyal medya aracılığıyla da nefret söylemi daha çok yayılmaktadır. Türkiye toplumunun nefret söylemi konusunda genel olarak kötü bir imtihan vermesinin Suriyelilere yönelik olumsuz tutumları kolaylaştırdığını da düşünebiliriz. Özellikle sosyal medyada ırkçılık karşıtı ve doğru bilgilendirmeleri hedefleyen bazı kampanyalar güçlendirilirse Suriyeliler bundan olumlu etkilenebilir. Kamusal alandaki ırkçı bildirimlerin şikâyet edilebileceği, işlerliği olan bir merci oluşturulması da önemlidir.

Bu çalışma, Suriyeli mülteci kadınların/annelerin Türkiye'deki deneyimlerini araştırmaya odaklanan az sayıdaki nitel araştırmadan biridir. Nitel araştırmalar bireysel deneyimlerinin nicel bir ankete nazaran daha derinlemesine araştırılması için olanak yaratmaktadır. Ancak bu bulguları genelledebilmek için benzer sosyo-demografik özelliklere sahip kadınlarla çalışmalar tekrarlanmalıdır. Ek olarak bu çalışma, çocuk sahibi ve evli kadınlarla sınırlıdır. Çocuk sahibi olup yalnız olan ya da çocuğu/eşi bulunmayan kadınların deneyimleri daha farklı olabilir. Özellikle tek başına göç etmek durumunda kalan kadınların göç deneyimleri çok daha zorlayıcı olabilir. Dolayısıyla, farklı sosyo-ekonomik ve aile karakteristiğine sahip kadınlarla çalışmalar devam ettirilmelidir.

Çalışmada göze çarpan bir başka sınırlama tercüman kullanımıdır. Türkçe konuşmayan etnik azınlıklarla çalışma yapmak için tercüman kullanmanın birçok olumlu yanı olsa da, bazı araştırmacılar nitel araştırmalarda tercüman kullanma konusunda olumsuz algılara sahiptir (Pitchforth ve van Teijlingen, 2005: 3-7; van Nes, Abma, Jonsson ve Deeg, 2010: 314-315). Bu görüşlere göre, katılımcılar tarafından paylaşılan deneyimler tercüman aracılığıyla filtrelenir ve bu nedenle materyal süreç içinde basitleştirilebilir, hatta kaybolabilir. Bu nedenle, bir tercüman kullanmak görüşmelerin derinliğini olumsuz etkileyebilmektedir. Bu çalışmada da tercüman kullanımının konuşmanın derinleşmesi önünde bir engel oluşturmuş olabileceği düşünülmüştür. Bu bağlamda görüşmelerin tercihen Arapça konuşabilen sosyal bilimciler/araştırmacılar tarafından yapılması ve görüşme sonrasında çeviri yapılması olası çözümler arasında yer alabilir.

Kaynakça

- Acartürk, C., Çetinkaya, M., Şenay, I., Gülen, B., Aker, T. & Hinton, D. (2018). Prevalence and predictors of posttraumatic stress and depression symptoms among Syrian refugees in a refugee camp. *The Journal of Nervous and Mental Disease* 206, 40–45.
- Acartürk, C. (2016). Göçün Ruh Sağlığına Etkisi. *The Journal of Academic Social Sciences*, 25, 137-137. 10.16992/ASOS.1104.
- Adams, K.M., Gardiner, L.D. & Assefi, N. (2004). Healthcare challenges from the developing world: Post-immigration refugee medicine. *BMJ*, 328, 1548–52.
- AFAD. Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar, Ankara, 2014.
- Ager, A. (1993). Mental health issues in refugee populations: a review. Working Paper of the Harvard Centre for the Study of Culture and Medicine, Department of Management and Social Sciences, Queen Margaret College, Edinburgh, EH12 8TS, UK.
- Akesson, B. & Coupland, K. (2018). Without choice? Understanding war-affected Syrian families' decisions to leave home. International Organization for Migration. ISSN 1607-338X.
- Almedom, A., Tesfamichael, B., Mohammed, Z., Mascie-Taylor, N., Muller, J. & Alemu, Z. (2005). Prolonged displacement may compromise resilience in Eritrean mothers. *African Health Sciences*, 5, 310–314. doi:10.5555/afhs.2005.5.4.310.
- Alpak, G., Ünal, A., Bülbül, F., Sağaltıcı, E., Bez, Y., Altındağ, A., Dalkılıç, A. & Savaş, H.A. (2015). Post-traumatic stress disorder among Syrian refugees in Turkey: a cross-sectional study. *19(1):45-50*.doi:10.3109/13651501.2014.961930.
- Asaf, Y. (2017). Syrian Women and the Refugee Crisis: Surviving the Conflict, Building Peace, and Taking New Gender Roles. *Social Sciences*, 6, 110. 10.3390/socsci6030110.
- Attride-Stirling, J. (2001). Thematic networks: an analytic tool for qualitative research. *Qualitative Research*, 1(3), 385–405. <https://doi.org/10.1177/146879410100100307>
- Aydın, H. & Kaya, Y. (2017). The educational needs of and barriers faced by Syrian refugee students in Turkey: A qualitative case study. *Intercultural Education*, 28(5), 456- 473, 10.1080/14675986.2017.1336373
- Baraitser, L. & Noack, A. (2007). Mother Courage: Reflections on Maternal Resilience. *British Journal of Psychotherapy*. 23, 171 - 188. 10.1111/j.1752-0118.2007.00016.x.

- Barnes, D.B. & Sheigla, M. (2009). Reproductive Decisions for Women with HIV: Motherhood's Role in Envisioning a Future. *Qualitative Health Research* 19(4):481–491.
- Baumeister, R. F. (1991). Meanings of life. New York, NY: Guilford Press.
- Bellamy, C., Haysom, S., Wake, C. & Barbelet, V. (2017). The lives and livelihoods of Syrian refugees - A study of refugee perspectives and their institutional environment in Turkey and Jordan. HPG, ODI. <https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/resource-documents/11343.pdf>
- Bilecen, B. & Yurtseven, D. (2018). Temporarily protected Syrians' access to the healthcare system in Turkey: Changing policies and remaining challenges. *Migration Letters*, 15(1), 113-124. <https://doi.org/10.33182/ml.v15i1.344>
- Bogic, M., Njoku, A. & Priebe, S. (2015). Long-term mental health of war-refugees: a systematic literature review. *BMC International Health Human Rights*, 15(1), 29. <https://doi.org/10.1186/s12914-015-0064-9>
- Bonanno, G. (2004). Loss, Trauma, and Human Resilience: Have we underestimated the human capacity to thrive after extremely aversive events? *The American psychologist*, 59. 20-8. 10.1037/0003-066X.59.1.20.
- Buz, S. (2008). Türkiye'deki Sığınmacıların Sosyal Profili, *Turkish Journal of Police Studies*10(4), 1–14.
- Carlier, W. (2018). The Widening Educational Gap for Syrian Refugee Children. Kids Rights. https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Background%20Report%202018%20The%20Widening%20Educational%20Gap%20for%20Syrian%20Refugee%20Children_0.pdf.
- Castles, S. (2003). The International Politics of Forced Migration. *Development*, 46, 11–20 <https://doi.org/10.1177/10116370030463003>
- Centre for Transnational Development and Collaboration (CTDC). (2015). Syrian Refugees in Turkey: Gender Analysis. CTDC. <http://ctdc.org/analysis.pdf>.
- Chan, K. J., Young, M. Y. & Sharif, N. (2016). Well-being after trauma: A review of posttraumatic growth among refugees. *Canadian Psychology/Psychologie canadienne*, 57(4), 291–299.
- Clarke, V. & Braun, V. (2013). Successful qualitative research: A practical guide for beginners. London: Sage. ISBN 9781847875815
- Cohen, S. & Wills, T. (1985). Stress, Social Support, and the Buffering Hypothesis. *Psychological bulletin*, 98, 310-57. 10.1037/0033-2909.98.2.310.

- Coker, E.M. (2004). "Traveling Pains": Embodied Metaphors of Suffering Among Southern Sudanese Refugees in Cairo. *Cult Med Psychiatry*, 28(1), 15–39. <https://doi.org/10.1023/B:MEDI.0000018096.95218.f4>
- Davenport, C.A., Moore, W.H. & Poe, S.C. (2003). Sometimes you just have to leave: Domestic threats and forced migration, 1964– 1989. *International Interactions*, 29(1), 27–55.
- Demirbaş, H. & Bekaroğlu E. (2013). Evden Uzakta Olmak: Sığınmacıların/ Mültecilerin Psikolojik Sorunları ve Alınacak Önlemler. *Kriz Dergisi*, 21(1-2-3), 11-24.
- Edwards, R. & Baker, S. E. (2012). How many qualitative interviews is enough. Discussion Paper. NCRM. (Unpublished).
- Ekonomi ve Dış Politika Araştırmalar Merkezi. (2014). Reaction Mounting against Syrian Refugees in Turkey. <http://edam.org.tr/Media/Icerik-Files/12/EdamAnket2014.1.pdf>
- Esin, M., Ardiç, A., Nar, Ş., Yıldırım, B. & N. Sunal. (2014). The Living Conditions of Syrian Refugees Residing in a Region in Istanbul. In: Book of Proceedings of 17th National Public Health Congress, Edirne. [Available online: http://halksagligiokulu.org/anasayfa/components/com_booklibrary/ebooks/17UHSKK.pdf].
- European Council on Refugees and Exiles (ECRE). (2017). Country Report: Turkey. *The Asylum Information Database(AIDA)*.
- Fazel, M., Wheeler, J. & Danesh, J. (2005). Prevalence of serious mental disorders in 7000 refugees resettled in Western countries: A systematic review. *Lancet*, 365, 1309– 1314.
- Fazel, N. & Stein, A. (2002). Community child health, public health, and epidemiology: The mental health of refugee children. *Archives of Diseases in Childhood*, 87 (5), 366-370.
- Frateschi, G. (2015). The Effect of the Presence, Duration, and Intensity of Armed Conflict on Women's Formal and Informal Economic Participation: A Case Study of the 2003 Iraqi War and the Recent Rise of the Islamic State in Iraq and Syria. Women in Conflict. *Journal of Women and Human Rights in the Middle East*, 3, 11-25.
- Harker, L. (2006). Chance of a lifetime: The impact of bad housing on children's lives. London:Shelter. https://england.shelter.org.uk/data/assets/pdf_file/0016/39202/Chance_of_a_Lifetime.pdf
- Hartblay, C.S. (2006). An Absolutely Different Life: Locating Disability, Motherhood, and Local Power in Rural Siberia. Honors Thesis, Saint Paul, MN: Macalester College. http://digitalcommons.macalester.edu/anth_honors/1/.

- Healy, C. (2015). Targeting Vulnerabilities - The Impact of the Syrian War and Refugee Situation on Trafficking in Persons - A Study of Syria, Turkey, Lebanon, Jordan and Iraq. International Centre for Migration Policy Development. https://d1r4g0vjvcc7lx.cloudfront.net/wpcontent/uploads/Targeting_Vulnerabilities_EN_SOFT_-1.pdf
- Human Rights Watch. (2017). https://www.hrw.org/sites/default/files/world_report_download/wr2017-web.pdf
- Inter-agency Network for Education in Emergencies (INEE). (2010). Minimum Standards of Education: Preparedness, Response, Recovery.
- International Organization for Migration. (2017). Inter Agency Shelter and Wash Assessment Report. IOM.
- Karaman, M. & Ricard, R. (2016). Meeting the Mental Health Needs of Syrian Refugees in Turkey. *The Professional Counselor*, 6, 318-327. 10.15241/mk.6.4.318.
- Kaya, M. (2015). Komşuda Misafirlik: Suriyeli Sığınmacılarca Kurulmuş Mülteci Derneklerinin Perspektifinden Türkiye’de Yaşamak. *The Journal of Academic Social Science Studies*, Number, 39, 263-279.
- Khattab, L. & Myrntinen, H. (2017). “Most of the men want to leave” Armed groups, displacement and the gendered webs of vulnerability in Syria. International Alert. https://www.internationalalert.org/sites/default/files/Gender_VulnerabilitySyria_EN_2_017.pdf
- Kılıç, C., Magruder, K. & Koryürek, M. (2015). Does trauma type relate to posttraumatic growth after war? A pilot study of young Iraqi war survivors living in Turkey. *Transcultural Psychiatry*, 53(1),110-123. doi:10.1177/1363461515612963
- King, L. & King, D. & Fairbank, J. & Keane, T. & Adams, G. (1998). Resilience- Recovery Factors in Post-Traumatic Stress Disorder among Female and Male Vietnam Veterans: Hardiness, Postwar Social Support, and Additional Stressful Life Events. *Journal of personality and social psychology*, 74, 420-34. 10.1037//0022-3514.74.2.420.
- Körükçü, O., Aydın, R., Conway, J. & Kukulu, K. (2017). Motherhood in the shade of migration: A qualitative study of the experience of Syrian refugee mothers living in Turkey. *Nursing & Health Sciences*, 20 (1), 46-53. doi: 10.1111/nhs.12379
- Lacroix, M. & Sabbah, C. (2011). Posttraumatic Psychological Distress and Resettlement: The Need for a Different Practice in Assisting Refugee Families. *Journal of Family Social Work*, 14, 43-53. 10.1080/10522158.2011.523879.

- Laing, R. D. (1960). *The Divided Self: An Existential Study in Sanity and Madness*. London: Penguin.
- Lindencrona, F., Ekblad, S. & Hauff, E. (2008). Mental health of recently resettled refugees from the Middle East in Sweden: the impact of pre-resettlement trauma, resettlement stress and capacity to handle stress. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 43(2), 121-131. <http://dx.doi.org/10.1007/s00127-007-02802>
- Linley, P. A. & Joseph, S. (2004). Positive change following trauma and adversity: A review. *Journal of Traumatic Stress*, 17 (1), 11-21. <http://dx.doi.org/10.1023/B:JOTS.0000014671.27856.7e>
- Lønning, M. N. (2020). Layered journeys: Experiences of fragmented journeys among young Afghans in Greece and Norway. *Journal of Refugee Studies*, 33(2), 316– 335, <https://doi.org/10.1093/jrs/feaa032>
- MAZLUMDER. (2014). *The Report on Syrian Woman Refugees Living Out of the Camps*.
- Moiz, M. & Demir, A. (2016). Kadınlar Göç Yolunda Projesi. Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar: Sosyoekonomik ve Hukuki Sorunlar.
- ORSAM. (2014). 'The situation of Syrian refugees in the neighbouring countries: Findings, conclusions and recommendations', ORSAM, Report No: 189.
- Ördek, K. (2017). Syrians under “temporary protection” in Turkey and sex work. Red Umbrella Sexual Health and Human Rights Association. <http://www.sexworkeurope.org/sites/default/files/userfiles/files/syrians%20under%20temporary.pdf>
- Pérez-Aronsson, A., Warner, G., Sarkadi, A. & Osman, F. (2019). “I’m a mother who always tries to give my children hope” Refugee women’s experiences of their children’s mental health. *Frontiers in Psychiatry*, 10, 789. Doi: 10.3389/fpsy.2019.00789.
- Pitchforth, E.& van Teijlingen, E. (2005). International public health research involving interpreters: a case study from Bangladesh. *BMC Public Health*, 5(1):71.
- Polat, F., Subay, Ö. & Ulutürk, A. (2018). Reading xenophobia in Turkish media through Syrian refugees: samples of Yeni Akit and Sözcü newspapers. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 5 (10) , 135-146.
- Ritchie, J., Lewis, J. & Elam, G. (2003). Designing and selecting sample. (In *Qualitative Research Practice: A Guide For Social Science Students and Researchers*, Ed. Jane Ritchie & Jane Lewis), 77-108, London: Sage.

- Schweitzer, Robert & Greenslade, Jaimi & Kagee, Ashraf. (2007). Coping and Resilience in Refugees from the Sudan: A Narrative Account. *The Australian and New Zealand journal of psychiatry*, 41, 282-8. 10.1080/00048670601172780.
- Simich, L., Hamilton, H. & Baya, B. K. (2006). Mental distress, economic hardship and expectations of life in Canada among Sudanese newcomers. *Transcultural Psychiatry*, 43(3), 418-444.
- Şimşek, D. (2018). Mülteci entegrasyonu, göç politikaları ve sosyal sınıf: >Türkiye'deki suriyeli mülteciler örneği. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 40(2), 367-392. ISSN: 2148-9424
- Şimşek, D. (2019). Türkiye'de Suriyeli mülteci entegrasyonu: zorlukları ve olanakları. *Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 172-187. DOI: 10.30784/epfad.596262
- Sleijpen, M., Haagen, J., Mooren, T. & Kleber, R.J. (2016). Growing from experience: an exploratory study of posttraumatic growth in adolescent refugees. *European Journal of Psychotraumatology*. 7(1), 28698.
- Solomon, Z. & Dekel, R. (2007). Posttraumatic stress disorder and posttraumatic growth among Israeli ex-POWs. *J Trauma Stress*, 20(3), 303–12
- Stevens, M. R. (2016). 'The collapse of social networks among Syrian refugees in urban Jordan', *Contemporary Levant*, 1:1, 51-63, DOI: 10.1080/20581831.2016.1153358
- Taft, C.T., Stern, A.S., King, L.A. & King, D.W. (1999). Modeling physical health and functional health status: The role of combat exposure, posttraumatic stress disorder, and personal resource attributes. *Journal of Traumatic Stress* ;12:3–23.
- Tedeschi, R. G. & Calhoun, L. G. (2004). Posttraumatic Growth: Conceptual Foundations and Empirical Evidence. *Psychological Inquiry*, 15(1), 1-18.
- Tösten, R., Toprak, M. & Kayan, M.S. (2017). An Investigation of forcibly migrated Syrian refugee students at Turkish public schools. *Universal Journal of Educational Research*, 5 (7), 1149-1160.
- Tuzcu, A. & Ilgaz A. (2015). Göçün Kadın Ruh Sağlığı Üzerine Etkileri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 7(1), 56-67. doi: 10.5455/cap.20140503020915.
- UN Women. 2015a. Progress of the World's Women 2015–2016: Transforming Economies, Realizing Rights. New York: UN Women.

- UNHCR. (2010). 2009 Global Trends Refugees, Asylum-seekers, Returnees, Internally Displaced and Stateless Persons.
- UNHCR. (2016). Global Report 2016. [https://reporting.unhcr.org/sites/default/files/gr2016/pdf/Book GR_2016_ENGL_ISH_complete.pdf](https://reporting.unhcr.org/sites/default/files/gr2016/pdf/Book_GR_2016_ENGL_ISH_complete.pdf)
- UNHCR & ASAM. (2017). Urban Refugee Women’s Network – Turkey. In UNHCR. Gender Equality Promising Practices: Syrian Refugees in the Middle East and North Africa. UNHCR.
- United Nations General Assembly. (1951; 1967). Convention and Protocol Relating to the Status of Refugees. Retrieved from <http://www.unhcr.org/3b66c2aa10.html>
- van Nes, F., Abma, T., Jonsson, H. & Deeg, D. (2010). Language differences in qualitative research: Is meaning lost in translation? *European Journal of Ageing*, 7, 313-316. 10.1007/s10433-010-0168-y.
- Vishnevsky, T., Cann, A., Calhoun, L., Tedeschi, R.S & Demakis, G. (2010). Gender Differences in Self-Reported Posttraumatic Growth: A Meta-Analysis. *Psychology of Women Quarterly*, 34, 110 - 120. 10.1111/j.1471-6402.2009.01546.x.
- Zimmermann, S. E. (2011). Danger, loss, and disruption in Somalia after 1991: Practicalities and needs behind refugee decision-making. *Refugee Survey Quarterly*, 30(2), 45–66.
- Zraly, M., Rubin, S. & Mukamana, D. (2013). Motherhood and Resilience among Rwandan Genocide-Rape Survivors. *Ethos*, 41. 10.1111/etho.12031.